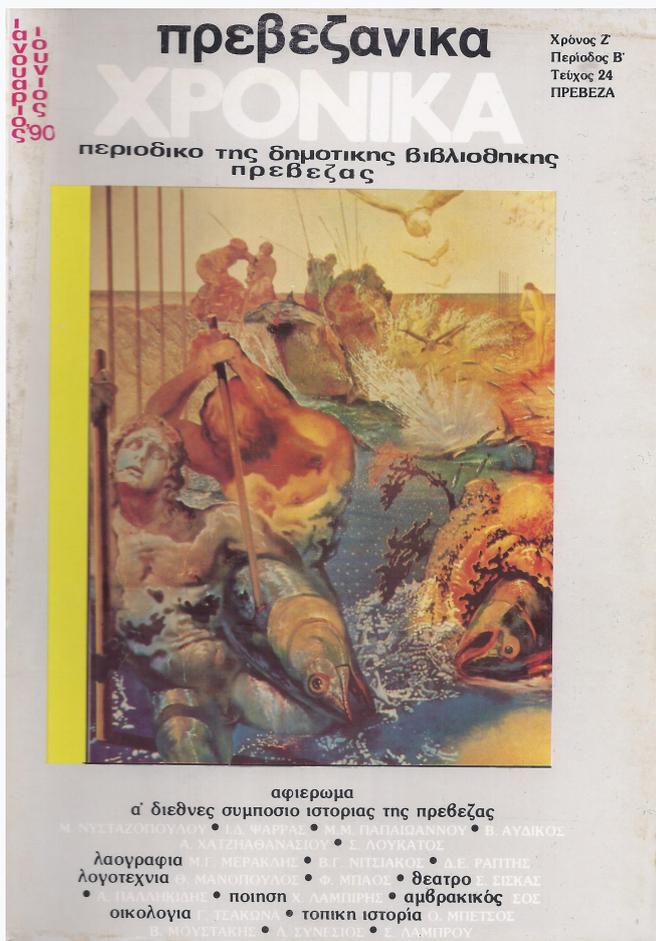

Πρεβεζάνικα Χρονικά

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 23ο (Δεκέμβριος 1989-Ιούνιος 1990)

Δημοτικά τραγούδια περιοχής Φαναρίου Πρέβεζας

Δημήτρης Ελ. Ράπτης

doi: [10.12681/prch.41391](https://doi.org/10.12681/prch.41391)

Copyright © 2025, Δημήτρης Ελ. Ράπτης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ράπτης Δ. Ε. (2025). Δημοτικά τραγούδια περιοχής Φαναρίου Πρέβεζας. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, 91-112.
<https://doi.org/10.12681/prch.41391>

Δημήτρης Ελ. Ράπτη

Δημοτικά τραγούδια περιοχής Φαναρίου Πρέβεζας

εισαγωγή

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι το δημοτικό τραγούδι¹ με τη μορφή που το γνώρισε η αγροτική κοινωνία έχει πάψει να ζει² και τη θέση του έχουν κερδίσει άλλες μορφές μουσικής έκφρασης. Οι κάτοικοι της περιοχής Φαναρίου Πρέβεζας ακολουθώντας βέβαια αυτόν το γενικό κανόνα, της φθοράς, διατηρούν έντονη - ιδιαίτερα, ηλικιωμένοι - τη μουσική τους παράδοση. Στους γάμους, στα πανηγύρια, στις διάφορες γιορτές αγαπούν να τραγουδούν και να χορεύουν με τον παραδοσιακό τρόπο. Μόνο οι νεότερες ηλικίες συγκεντρώνουν την προτίμησή³ τους στα ξένα μουσικά προγράμματα.

Ωστόσο όμως, παρά το γεγονός ότι το δημοτικό τραγούδι δεν γνωρίζει βέβαια άνδιση και τείνει να σβήσει, η συγκέντρωσή του είναι απαραίτητη, γιατί διασώζει ένα πολύτιμο πολιτιστικό αγαθό, απαραίτητο για τη μελέτη της ελληνικής κοινωνίας. Ιδιαίτερα όταν οι μελετητές του δεν το αντιμετωπίζουν μόνο ως κείμενο με μελωδία και ρυθμό, αλλά ως ένα ζωντανό κομμάτι από τη ζωή των ανθρώπων ενός τόπου, αποτελεί αυτό σπουδαίο στοιχείο για την περιγραφή της ζωής του.⁴

1. Η συγκέντρωση αυτή των δημοτικών τραγουδιών άρχισε το 1980 με τη βοήθεια των μαθητών του Λυκείου Καναλακίου, ιδιαίτερα της Α' τάξης του 1982, και ολοκληρώθηκε από το 1985 έως το 1989 με την προσωπική μου επιτόπια καταγραφή, πιο πολύ στο «περιθώριο» μιας διδακτορικής διατριβής για το Καναλάκι της Πρέβεζας. Στην ολοκλήρωση αυτή συνέβαλε πρόθυμα και ο φιλόλογος καθηγητής του Λυκείου Καναλακίου Γρηγ. Ζάκας. Καρπός της σύνθετης αυτής προσπάθειας είναι η παρούσα συλλογή των δημοτικών τραγουδιών.

Παράλληλα μια προσπάθεια συλλογής δημοτικών τραγουδιών της περιοχής από τον πολιτιστικό σύλλογο Βαλανιδούσας (Μπουτάρι), προς το παρόν, δεν έχει καρποφορήσει.

2. Σήμερα στην περιοχή απλώς επιβιώνει και εν μέρει συντηρείται με τις διάφορες χαρούμενες γιορταστικές εκδηλώσεις τους (γάμοι, βαφτίσια, πανηγύρια) ή πένθιμες (θάνατοι, μοιρολόγια). Άλλωστε και η ηλικία των πληροφορητών μου είναι πάνω από 40 - 50 χρόνων. Θα έλεγα δέ ότι και αυτοί πολλές φορές δεν θυμούνται ολόκληρο το κείμενο, ενώ οι μεγαλύτεροι στην ηλικία, πάνω από 50 - 55 χρόνων, τα θυμούνται με περισσότερες λεπτομέρειες.

3. Βλ. Δημήτριος Ελ. Ράπτης, *Το Καναλάκι της Πρέβεζας: Μεταβολές στην πολιτισμική συμπεριφορά των κατοίκων μας Ηπειρωτικής κοινότητας στην εικοσαετία 1965 - 1985*, Γιάννινα 1989, σ. 377 - 378.

4. Για τον διαφορετικό από τον παραδοσιακό τρόπο μελέτης του δημοτικού τραγουδιού βλ. Κων. Δ. Τσαγγαλάς, *Το δημοτικό τραγούδι και οι κοινωνικές του διαστάσεις*, Α', Ιωάννινα 1988.

Το ενδιαφέρον για τα τραγούδια του ελληνικού λαού εκδηλώθηκε νωρίς, κυρίως, από λόγιους και περιηγητές των ευρωπαϊκών⁵ χωρών. Έχοντας υπόψη τους τον αρχαίο πολιτισμό της Ελλάδος, ανακάλυπταν σ' αυτά τη συνέχεια της αρχαίας ελληνικής ζωής. Αργότερα ακολούθησαν και οι Έλληνες συλλογείς.

Τά τραγούδια που δημοσιεύονται σ' αυτή τη συλλογή προέρχονται από την περιοχή Φαναρίου της Πρέβεζας. Τραγουδιούνται κυρίως στους γάμους, πανηγύρια, διασκεδάσεις και σε φιλικές ή άλλες γιορταστικές εκδηλώσεις.

Οί παραλλαγές παρουσιάζονται όπως ακριβώς απαγγέληκαν⁶ από τούς κατοίκους της περιοχής. Δέν έγινε καμιά επέμβαση. Από τους τίτλους που δόθηκαν άλλοι είναι δικοί μας και άλλοι οι καθιερωμένοι στη δημοτική ποίηση. Επίσης δέν έγινε εδώ καί ο παραδοσιακός χωρισμός των τραγουδιών στους κύκλους (ακριτικά, κλέφτικα, ιστορικά, παραλαγές κ.τ.λ). Πρέπει ιδιαίτερα να σημειωθεί μια δυσκολία στο χωρισμό αυτό, τής πολυλειτουργίας πολλών απ' αυτά, στα πλαίσια της κοινότητας. Στις υποσημειώσεις δίνονται πληροφορίες για τα πρόσωπα ή τα γεγονότα στα οποία αναφέρονται, καθώς επίσης και για τις παραλλαγές όπως αυτές εκδόθηκαν στις διάφορες συλλογές. Στο τέλος της συλλογής παρατίθεται λεξιλόγιο για την καλύτερη κατανόηση των κειμένων. Ακόμα στη συλλογή αυτή δεν συμπεριλαμβάνονται οι μελωδίες, καθώς και τα αρβανίτικα τραγούδια.

Σύντομο γεωγραφικό και ιστορικό περίγραμμα της περιοχής

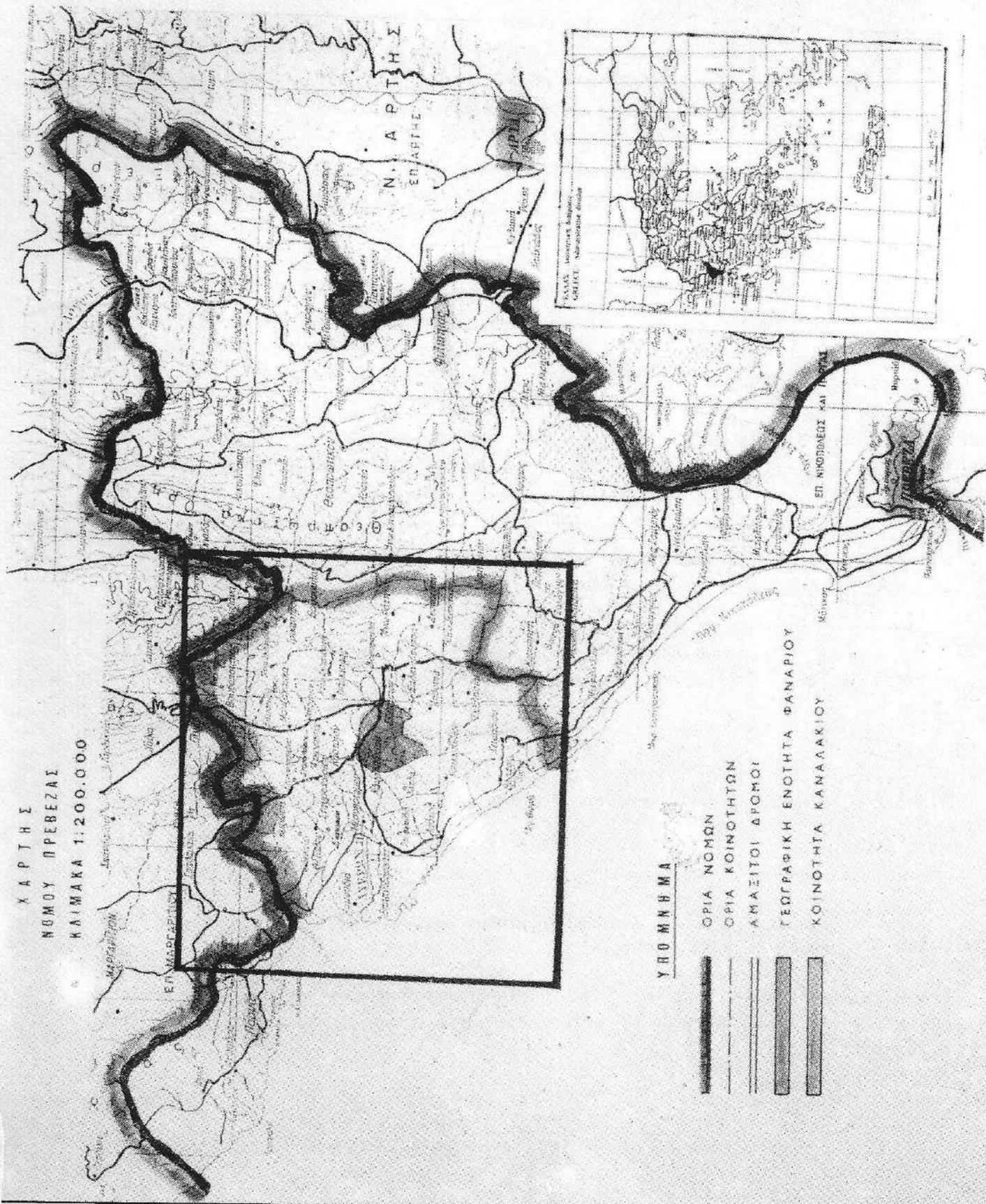
Η περιοχή Φαναρίου⁷ Πρέβεζας κατέχει το βορειοδυτικό τμήμα του νομού και βρίσκεται στην παράκτια ηπειρωτική λωρίδα του Ιονίου πελάγους. (βλ. Χάρτη του νομού Πρέβεζας). Στα βορειοανατολικά υψώνονται τα γύρω βουνά από το ιστορικό Σούλι, ορεινά συγκροτήματα της Μούργκας, του Τσεκουρατίου και του Ζαβρούχα. Το 1/3

5. Ο πρώτος συστηματικός εκδότης ελληνικών δημοτικών τραγουδιών είναι ο F. Fauriel, *Chants populaires de la Grece moderne*, Paris 1824, 1825. Ακολουθούν έπειτα οι N. Tommaseo, *Canti popolari toscani, illirici, greci*, τομ III, Venezia 1842, A. Passow, *Carmina Graeciae recensioris* (τραγούδια ρωμαίικα), Lipsiae 1860, E. Legrand, *Recueil de chansons populaires grecques*, Paris 1873. Από το Β' σχεδόν του 19ου αι. ασχολήθηκαν και Έλληνες με τη συλλογή και έκδοση δημοτικών τραγουδιών. Γ. Ευλάμπιος, *Δημοτικά ποιήματα των νεωτέρων Ελλήνων*, εν Πετροπόλει 1843. Α. Μανούσος, *Τραγούδια Εθνικά*, Κέρκυρα 1850 Γ. Χασιώτης, *Συλλογή των κατά την Ήπειρον δημοτικών ασμάτων*, Αθήναι 1866 Αθ. Σακελλαρίου, *Τα Κυπριακά*, τομ. 3, Αθήνα 1891, κ.ά. Πρέπει ακόμα εδώ να σημειώσω και τις τοπικές συλλογές (βλ. Περισσότερα Ελληνικά δημοτικά τραγούδια, τόμ Α', Βασική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1958, σ. ζ - λα').

6. Οι κάτοικοι της περιοχής μιλούν εκτός από την ελληνική γλώσσα και την (μητρική τους) αρβανίτικα. Καί, ενώ θα περίμενε κανείς να υπάρχουν ιδιοματισμοί, στήν καθημερινή τους κουβέντα οι κάτοικοι μιλούν τη γλώσσα των εφημερίδων, όπως ακριβώς την έμαθαν στο σχολείο.

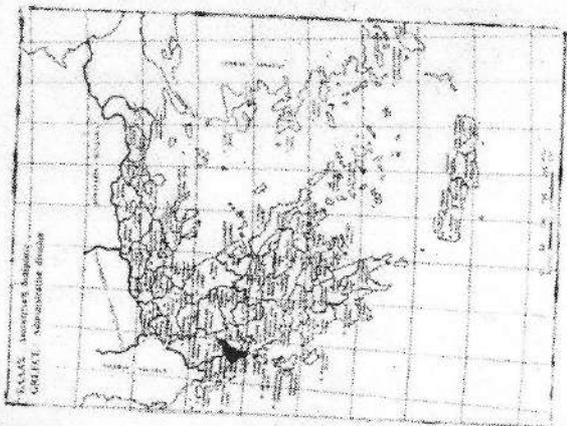
7. Στους μυθικούς χρόνους η περιοχή ονομάζεται «κοιλάδα των νεκρών» ή «κοιλάδα του Άδη» και στα κατοπινά χρόνια «κάμπος της Αδωνίας» ή «Γλυκέος κόλπος». Λένε ότι «Φανάρι» ονομάστηκε από το αναμμένο φανάρι που τοποθέτησαν οι Ενετοί στο λόφο της Αγ. Ελένης το 1401 μ.Χ., για να διευκολύνουν τους ναυτιλόμενους.

ΧΑΡΤΗΣ
 ΝΟΜΟΥ ΠΡΕΒΕΖΑΣ
 ΚΛΙΜΑΚΑ 1:200.000

ΥΨΟΜΗΝΗΜΑ

- ΟΡΙΑ ΝΟΜΩΝ
- ΟΡΙΑ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
- ΑΜΑΞΙΤΟΙ ΔΡΟΜΟΙ
- ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΦΑΝΑΡΙΟΥ
- ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΜΑΛΑΚΙΟΥ

της περιοχής καταλαμβάνει η πλούσια πεδιάδα του Αχέροντα, την οποία και διαρρέει⁸ ο Αχέροντας ποταμός με τους Κωκυτό και Βάβα. Τα στοιχεία που διαθέτουμε για την περιοχή δεν είναι αρκετά, ώστε να περιγράψουμε με ακρίβεια την ιστορική της πορεία. Η παρουσία άμμου και κοχυλιών συνηγορούν πως σε πολύ μακρινή εποχή η σημερινή κοιλάδα του Αχέροντα ήταν ένας θαλάσσιος χώρος. Οι βάλτοι της Χόχλας, Αμμουδιάς, Κορώνης είναι ζωντανά αποτυπώματα θαλασσιών όρμων⁹. Οι μαρτυρίες των αρχαιολόγων φανερώνουν μια ζωή στο Φανάρι πολλών αιώνων.¹⁰

Στά πρώιμα χρόνια της Τουρκοκρατίας η περιοχή κατοικήθηκε από τους Τσάμπδες¹¹ (Χριστιανοί και Οθωμανοί του Αλβανικού στοιχείου). Η επαρχία Φαναρίου με είκοσι διοικητές που είχαν την έδρα τους στο Σταυροχώρι (Γορίτσα). Μετά το 1835 η περιοχή προσαρτήθηκε στη διοίκηση Μαργαριτίου, όπου και παρέμεινε ως την απελευθέρωση. Η περιοχή αυτή πρέπει να εποίκιστηκε στους χρόνους του Αλή-Πασά, όταν είχε αποκατασταθεί η τάξη και οι άνθρωποι έβρισκαν κάποια ασφάλεια. Αυτή ονομάστηκε Τσαμουριά ή Τζαμουριά και βρίσκεται ανάμεσα στη γραμμή της οροσειράς Λούτσα, Αηδονιά (Φτήνα), Κορυφούλα, Σουλίου και σημερινής Αλβανίας. Τούρκοι, όπως φαίνεται, δεν κατοίκησαν στην περιοχή, παρά μόνον όσοι κατείχαν τα κτήματα.

Η περιοχή Φαναρίου ελευθερώθηκε¹² στις 22 Οκτωβρίου 1912. Το σημαντικότερο γεγονός μετά την απελευθέρωση για την περιοχή είναι η διαμονή της γης.¹³ Δεν ήταν όμως αρκετό να μεταβάλει την εικόνα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής που κληρονόμησε. Ολόκληρη η περιοχή μαστιζόταν¹⁴ από την ελονοσία και τη σύφιλη. Επισημάνιση της υποβάθμισης αυτής ήταν οι καταστροφές που προκάλεσαν οι Γερμανοί με τους Τουρκο - Αλβανο - Τσάμπδες (27 Ιουλίου 1943).¹⁵

8. Παλαιότερα την περιοχή διέρρεε και ο αρχαίος ποταμός Πυριφλεγέδων, ο σημερινός ξεροπόταμος Κάκαβος, στις προσχώσεις του οποίου σήμερα βρίσκεται το Καναλάκι.

9. Βλ. Σ. Δακάρης, *Αρχαιότητες της Ηπείρου: Το νεκρομαντείο του Αχέροντα, Εφύρα, Πανδοσία - Κασσιώπη*, χ.χ., σ. 3 - 5.

10. Βλ. Σ. Δακάρης, *Αρχαιότητες της Ηπείρου: Το νεκρομαντείο του Αχέροντα, Εφύρα - Πανδοσία - Κασσιώπη*, ό.π., σ. 3 - 5.

11. Πρβ. Π. Αραβαντινός, *Χρονογραφία της Ηπείρου εις μέρη τρία, Μέρος Γ'*, Ιωάννινα 1984, σ. 398.

12. Βλ. Κ. Στεργιόπουλος, *Το μεικτόν Ηπειρωτικόν στράτευμα κατά την απελευθέρωσιν της Ηπείρου*, Οκτώβριος - Νοέμβριος 1912, Αθήνα 1968.

13. Η διανομή κυρώθηκε με την 19938/20 - 3 - 1937 υπουργική απόφαση και δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 63/8 - 4 - 1937. Βλ. και το από 25 - 10 - 1950 επίσημο σχεδιάγραμμα της τοπογραφικής υπηρεσίας του Υπουργείου Γεωργίας.

14. Βλ. Π. Αποστολίδης, *Όσα θυμάμαι, 1990 - 1969*, Αθήνα 1983, σ. 126 - 136.

15. Βλ. Β. Κραγιίτης, *Οι Σουλιώτες από του έτους του Μεσσολλογγίου μέχρι και της εποχής μας (1823 - 1983)*, Αθήνα 1983, σ. 214.

Στη δεκαετία 1950 - 60 η εγκατάσταση της εταιρείας «ΜΠΟΥΤ» (για την αποξήρανση του βάλτου) είναι γεγονός καθοριστικής σημασίας για την περιοχή και πιο πολύ για το Καναλάκι, που αναδεικνύεται σιγά - σιγά σε εμπορικό, διοικητικό και πνευματικό κέντρο ολόκληρης της περιοχής. Εγκαθίστανται σ' αυτό τα τελευταία χρόνια διάφορες υπηρεσίες, που δημιουργούν καί λόγους συγκέντρωσης των ανθρώπων από τη γύρω περιοχή.

Η φύση στην περιοχή Φαναρίου έχει διαγράψει σχεδόν με ακρίβεια το περίγραμμά της. Αποτελείται από είκοσι τέσσερις κοινότητες. Ο πληθυσμός αποτελείται βασικά από τους ντόπιους, που κατά ένα ποσοστό¹⁶ συμπληρώνεται όχι μόνο από κατοίκους της γύρω ηπειρωτικής περιοχής αλλά και από μακρινότερα μέρη. Η μετανάστευση παρόλο που έπληξε και αυτή την περιοχή αναδείχθηκε με το συνάλλαγμα στον κυριότερο παράγοντα ανάπτυξής της. Οι κάτοικοι ζουν κατά κύριο λόγο από τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Μόνο στο Καναλάκι, το οποίο τελευταία δέχθηκε ανθρώπους από τη γύρω περιοχή, οι κάτοικοι ασχολούνται και με άλλα επαγγέλματα, των πόλεων. Στόν κάμπο καλλιεργούν κυρίως καλαμπόκι, φασόλια, βαμπάκι. Παλαιότερα οι συναλλαγές τους γίνονταν στις εποχιακές εμποροπανηγύρεις Παραμυθιάς, Άρτας, Φιλιππιάδας καί στα μικρά παντοπωλεία του κάθε χωριού. Σήμερα η διευρυμένη αγορά του Καναλακίου τα αντικατέστησε όλα αυτά.¹⁷ Τά τελευταία είκοσι χρόνια η ασφαλτόστρωση των δρόμων, η πύκνωση των δρομολογίων του ΚΤΕΛ, η τηλεφωνική σύνδεση, η ηλεκτροδότηση έβγαλαν την περιοχή από την απομόνωση, στην οποία ήταν για πολλά χρόνια (τόπος εκτόπισης).

Η καταστροφή του Φαναρίου

Το τραγούδι αυτό αναφέρεται¹ στην καταστροφή της περιοχής Φαναρίου στις 27 Ιουλίου 1943 από τους Γερμανο - Τουρκο - Αλβανοτσάμηδες. Κατέστρεψαν είκοσι τέσσερα χωριά, απήγαγαν περίπου 300 ομήρους, εφόνευσαν πάνω από 800, εβίασαν γυναίκες και απήγαγαν πενήντα περίπου κοπέλες (Δημ. Ελ. Ράπτης, *Το Καναλάκι της Πρέβεζας...*, ό.π. σ. 32 -33).

5 Κίνησαν οι αγάδες κι όλη η Αρβανιτιά²
να πάνε στο Φανάρι να βάλουνε φωτιά.
Και 'κάμαν το Φανάρι, τ' άτιμα σκυλιά,
σκοτώθησαν παλικάρια, μείνανε ορφανά.
Μας πήρανε το βιος μας τ' άγρια σκυλιά,
μαζεύτηκαν οι άντρες κι όλοι οι οπλαρχηγοί,
τους πήραν κυνηγώντας στο Κούτσι, τους ρίξαν στο τζαμί.

16. Βλ. Δημήτριος Ελ. Ράπτης, *Το Καναλάκι της Πρέβεζας...* ό.π. σ. 57.

17. Βλ. Δημ. Ελ. Ράπτης. ό.π. σ. 73 - 127.

Η καταστροφή του Φαναρίου

Αναφέρεται στο ίδιο γεγονός, της καταστροφής του Φαναρίου, της 27ης Ιουλίου 1943. Βλ. και εισαγωγικό σημείωμα, σ. 9.

Γιατί είναι μαύρα τα βουνά και τα χωριά καμμένα;
Τα κάγανε οι Γερμανοί κι αυτοί οι Τουρκαλάδες.
Ο Αθντουλές edιάταξε μαζί με το Μαζάρι,
«ποδάρι μην αφήσετε στο άτιμο Φανάρι».
5 Πέφτουν, φρουρούνε τα χωριά, σκοτώνουν παλικάρια.

Το Μπιζάνι

Άκου - άκου ταχυβόλα, του Δαγκλή τα πυροβόλα,
σαν αρχίζει και τα βάζει μεσ' το έρημο Μπιζάνι,
όταν βγήκε ο βασιλιάς μας στα βουνά της Μανωλιάσας
κι αγναντεύει το Μπιζάνι, πολύ εύκολο του εφάνει.
.....
Αθήνα και Πειραιά μου, να ζήσεις βασιλέα μου.

Ο θάνατος του λοχία

Το μάδαταν τι γίνηκε στον κάμπο του Γαστούνη,
πέρα στον πέρα καφενέ σκοτώσαν το λοχία.
Τρεις κουμπουριές του δώσανε, μια μαχαιριά στην πλάτη
κι άμέσως εξαπλώθηκε στον καφενέ στην πόρτα.
5 Ψιλή φωνούλα έβγαλε, γιλή φωνίτσα βγάζει:
— «Ελάτε ευζώνοι πάρτε με, σύρτε με στη στρατώνα
και πάρτε τις παλάσκες μου με δυο με τρεις χιλιάδες,
χίλια δώστε της μάνας μου, χίλια της αδελφής μου.
Μην πείτε πως σκοτώδηκα
10 να πείτε πως παντρεύτηκα και πήρα μια γυναίκα,
πήρα την πλάκα πεθερά, τη μαύρη γης γυναίκα
κι αυτά τα λιανολίθαρα τα πήρα συγγενάδια».

1. Ανάλογες περιπτώσεις ανανέωσης του περιεχομένου των δημοτικών τραγουδιών με αφορμή πολεμικά γεγονότα, σημειώνει ο Δημ. Α. Κριεκούκις, Δημώδη άσματα Τρυφυλίας, Λαογραφία, 17 (1957), σ. 557, αρ. 15. Πρβ. επίσης και Ερατοσθένης Καγωμένος. Το σύγχρονο Κρητικό ιστορικό τραγούδι, Η δομή και η ιδεολογία του, Αθήνα 1979.

2. Τζαμουριά. Πρβ. και σ. 3 - 4 της παρούσας συλλογής.

28 του Φλεβαριού

Είκοσι οχτώ του Φλεβαριού Τζαβέλας πολεμάει,
 έχει μαζί το Στέφανο και λίγα παλικάρια.
 Σαν τους αϊτούς ορμήσανε στις ντάπιες του εχθρού τους,
 κόβουν κεφάλια τούρκικα, τους στρώσανε στο χώμα,
 τους πήραν όλα τ' άρματα κι όλα τα ασημικά τους.

Το πυροβολικό

Για δεξ το πυροβολικό πως πάει αράδα - αράδα,
 μπροστά πηγαίνει ο λοχαγός και πίσω ο επιλοχίας,
 ο λοχαγός edιάταξε κι ο επιλοχίας λέει:

5 — «Σταθείτε πυροβοληταί και βάλτε τα κανόνια,
 γιατί οι εχθροί είναι κοντά, κοντά θα καταλάβουν».

Βριτζάχα

Βριτζάχα πώς εβάσταξες και πώς βαστάς ακόμα
 για δρόνος της καταστροφής και της πανωλεθρίας;
 Γέμισαν οι ράχες αίματα και τα θουνά κουφάρια,
 από της Λάκκας τα παιδιά και από της Ντουσκάρας.
 5 Και συ μαύρε κόρακα που σκούζεις, που βριχάζεις,
 σύρε στη ράχη στη βελανιδιά, στη ράχη στο μοναστήρι,
 να φας κορμιά ελληνικά, κεφάλια των λεβέντων.

Σ' ούλον τον κόσμο ξαστεριά

Με το παρακάτω τραγούδι εκφράσανε οι πέρα από τον Άραχθο Ηπειρώτες τη λύπη τους για την απόφαση της οριοθέτησης των συνόρων από το συνέδριο του Βερολίνου.

Σ' ούλο τον κόσμο ξαστεριά, σ' ούλο τον κόσμο ήλιο,
 στα έρημα τα Γιάννινα όλο καπνός κι αντάρα,
 αντάρα είναι τα κλάματα, καπνός τα μοιρολόγια.
 Ανάδεμά στε ρε παιδιά και συ βρε Κουμουδούρη,
 5 που βάλαταν τα σύνορα στις Άρτας το γεφύρι
 κι αφήκαταν τα Γιάννενα στα χέρια του Βεζύρη.

Παραλλαγή Μ. Περάνδης, Ανθολογία της ποιήσεως, τ. 3, σ. 542.

Η μάχη Λαχανά

Εσείς περήφανα πουλιά, οπού πετάτε αυτού υηλά,
μην πάτε στην Ελλάδα μας να δώσω επιστολή;
— «Να πείτε της μανούλας μου να μη με καρτερεί,
να πείτε πως σκοτώθηκα στη μάχη Λαχανά,
5 με ρίξαν σ' ένα λάκκο με καμιά εικοσ(ι)πενταριά,
δίχως σάβανο με δάγαν, δίχως γάλτη, δίχως παπά»:
Μείνανε γυναίκες χήρες και παιδάκια ορφανά
να γυρίζουνε στους δρόμους πεινασμένα και γυμνά.

Για τραβηχτείτε σύννεφα

Για τραβηχτείτε σύννεφα απ' τα βουνά του Γράμμου,
να λάμγει ο ήλιος στα βουνά, να λυώσουνε τα χιόνια,
ν' ανοίξουν τα τηλέφωνα και τα ταχυδρομεία,
να στείλω γράμμα στο χωριό της δόλιας μου μανούλας,
5 γιατί είναι ο Κώστας άρρωστος, βαριά για να πεθάνει.
Όλοι οι γιατροί του λέγανε κι όλοι οι γιατροί του λένε
κι ένας γιατροός βασιλικός του λέει την αλήθεια.
— «Κώστα μ', μη ξοδεύεσαι, μη χάνεις τα λεφτά σου».

Νταβέλης

Ο Νταβέλης είναι γνωστός για τη ληστική του δράση στα μέσα του 19ου αι.

Μας πήρε η μέρα κι η αυγή, λεβέντη μου αρχιληστή,
μας πήρε και το μεσημέρι, το πού θα πιάσουμε λημέρι;
Σ' αυτήν τη ράχη την υιλή, Νταβέλη μου, αρχιληστή,
εκεί θα πιάσουμε λημέρι, Λεωνίδα και Νταβέλη.
5 θα φέρει η Ρήνα το γωμί κι η Δέσπω το χαμπέρι,
εκεί θα κάνουμε Λαμπρή, Νταβέλη μου αρχιληστή.

Τ Θύμιου Τσεκούρα

Πρόκειται για τον γνωστό κλέφτη - ληστή Θύμιο Τσεκούρα από το Γκολφάρι Μυροφύλλου Τρικάλων. Μαζί του ήταν ακόμα ο Κρούτας με τον Νταβέκο. Έδρασαν στα τέλη του 19ου αι.

Καλά ήσουν Θύμιο μ' στα βουνά καλά και στα Τζουμέρκα,
 τι χάλευες, τι γύρευες στις Καστοριάς¹ τον κάμπο;
 — «Πήγα να δω τους φίλους μου κι αυτήνους τους βλαμάδες
 κι οι φίλοι βρέθηκαν άπιστοι, μου 'φάγαν το κεφάλι.

1. Καρβασαράς (= Αμφιλοχία). Το πραγματικό είναι Καρβασαράς, γιατί εκεί είχαν συγγενείς.
2. Βλάμης = αδελφοποιτός, φίλος.

Τ Δυσσέου Ανδρούτσου

Γνωστός για τη δράση του στην επανάσταση του 1821, από τη Λοκρίδα (1740).

- 5
- «Δυσσέο μ', πού ξεχείμασες το φετεινό χειμώνα,
 πού 'ταν τα κρύα τα πολλά και τα βαριά χαλάζια;»
 - «Στην Πρέβεζα ξεχείμασα, στα φράγκικα καράβια,
 είχα τους ναύτες διαλεχτούς, τους ναύτες διαλεμένους,
 στα χέρια τρώνε το γωμί, με τ' άρματα στα χέρια».

Παραλλαγές: Μ. Περάνθης, ό.π., σ. 530, Βασική Βιβλιοθήκη, Ελληνικά δημοτικά τραγούδια, σ. 186.

Ο Κατσαντώνης

Ο Κατσαντώνης, από τους συμπαδέστατους κλέφτες της Ελληνικής Επανάστασης, διατηρείται έντονα στη λαϊκή μνήμη. Ήταν το φόβητρο των χαράτζηδων και σπαχήδων του Αλή - πασά. Ευχάριστη επίσης απήχηση είχε και ο φόνος του Βεληγκέκα από τον Κατσαντώνη.

- 5
- 10
- Ο Κατσαντώνης κάθονταν ψηλά σ' ένα λιθάρι¹,
 τα γένια ετράβαγε και το μουστάκι στρίβει
 κι η συντροφιά τόν ρώτησε κι η συντροφιά του λέει:
 — «Αντώνη μου, τι σκέφτεσαι, τι 'σαι συλλογισμένος;»
 — «Παιδιά μου, μη με βιάζεται, και θα το μολογήσω.
 Εγές μου 'ρθαν τα γράμματα από το γέρο - Γρίβα²,
 απόζω λέει τ' απόγραμμα και μέσα λέει το γράμμα.
 Ο Βεληγκέκας το σκυλί και τ' άπιμο ζαγάρι,
 μου πήρε τη γυναίκα μου κι αυτόν τον γυχογιό μου³
 και στον πασά μου τα 'στειλε».

1. σε μια γιλή ραχούλα.
2. γερο - Δήμο
3. και τ' ακριβό παιδί μου.

Παραλλαγές: Μ. Περάνθης, ό.π., σ. 532 - 524, βασική Βιβλιοθήκη, Ελληνικά δημοτικά τραγούδια, ό.π., σ. 194. Σωκρ. Δ. Γεωργούλας, Λαογραφικά πεδιάδος Άρτης, σ. 16.

Κίνησε ο Αντώνης

Κίνησε ο Αντώνης κίνησε στα Γιάννινα να πάει.

- «Γεια σου χαρά σου, Μπέη μου. — «Καλώς τον τον λεβέντη».
— «Ποιος είναι ο Αντώνης άρρωστος, ποιος είναι ο Κατσαντώνης;»
«Εγώ 'μαι ο Αντώνης άρρωστος, εγώ 'μαι ο Κατσαντώνης,
5 καμείτε να διαβώ, πάντα για να περάσω,
να μη λωβιάσω το σπαθί σε σκύλινο τομάρι».
Ο Αλή - πασάς σαν τ' άκουσε του έτρεμε η καρδιά του,
το στράτευμά του διάταξε και με θυμό τους λέει:
— «Γρήγορα κόυτε το ληστή, αυτόν τον Κατσαντώνη,
γιατί είναι ο φόβος μη λυθεί και μας φονέγει όλους».

Η Λιάκαινα

Πρόκειται ίσως για τη γυναίκα του κλέφτη Λιάκου Παναρίτη, αρχηγού του καπετανάτου του Ολύμπου. Έδρασε κατά των Τουρκαλαβανών και του Αλή - πασά.

Λάμπει ο ήλιος του Μαγιού, τ' Αυγούστου το φεγγάρι,
έτσι λάμπει η Λιάκαινα στα τούρκικα τα χέρια,
πέντε Αρβανίτες την κρατούν και πέντε την ζητάζουν.

- «Λιάκαινα, δεν παντρεύεσαι Τούρκον άντρα να πάρεις,
5 να σ' αρματώσει στο φλουρί και στο μαργαριτάρι;».
— «Κάλλιο να ιδώ το αίμα μου στη γη να κοκκινίσει,
παρά να ιδώ τα μάτια μου Τούρκος να τα φιλήσει.¹

1. Παρά στην αγκαλιά μου Τούρκον άντρα να βάλω.

Παραλλαγές: Μ. Περάνδης, ό.π. σ. 553, Βασική Βιβλιοθήκη, ό.π. σ. 197. Κλ. Κ. Φωριέλ, Τα ελληνικά δημοτικά τραγούδια, σ. 127.

Οι Κολοκοτρωναίοι

Το όνομα των Κολοτρωναίων είναι σύμβολο του ελληνικού απελευθερωτικού αγώνα του 1821 και ιδιαίτερα ο «γέρος του Μοριά».

Λάμπει ο ήλιος του Μαγιού, τ' Αυγούστου το φεγγάρι,
έτσι λάμπει κι η κλεφτουριά, οι Κολοκοτρωναίοι,
που 'χουν τ' ασήμια τα πολλά, τις ασημένιες πάλες.
Καβάλα παν στην εκκλησιά, καβάλα προσκυνάνε,
5 καβάλα παίρνουν τ' αντίδωρο απ' του παπά το χέρι.

Παραλλαγές: Βασική Βιβλιοθήκη, ό.π., σ. 204.

Σαν πας πουλί μου στο Μοριά

Σαν πας πουλί μου, στο Μοριά, σαν πας στην Άγια Λαύρα,
χαιρέτα μας την κλεφτουριά κι αυτόν τον Κατσαντώνη,
πες του να κάτσει φρόνιμα κι όλο ταπεινωμένα,
γιατί δεν είναι ο περσινός καιρός κι ο φετεινός χειμώνας.

Τα βάσανα του κλέφτη

Παιδιά μ', σαν θέλτε λεβεντιά και κλέφτες για να πάτε,
εμένα να ρωτήσετε το πως περνάν οι κλέφτες.
Δώδεκα χρόνους έκανα στους κλέφτες καπετάνιος,
γυμνί ζεστό δεν έφαγα, σε στρώμα δεν κοιμήθηκα,
5 όλη μερούλα νηστικός, το βράδυ καραούλι.

Παραλλαγή: Βασική Βιβλιοθήκη, ό.π., σ. 234, Ελληνικά δημοτικά τραγούδια (ΛΥΝ-ΤΕΚΕ), σ.σ.

Καράβια Πρεβεζάνικα

Καράβια Πρεβεζάνικα, παπόρια της Άγιας Μαύρας,
μην είδατε το Νικολάκη, το Νικολάκη Κουτσούπη;
— «Στην Πρέβεζα ξεχείμαζε, με τ' αγγλικά καράβια,
στην Ήπειρο λημέριαζε, στο δοξασμένο Σούλι,
5 στο Σούλι βγαίνει αρματολός, στη Σμοκοβίνα κλέφτης».

Έβγα μανούλα φώναξε

Έβγα, μανούλα μ', φώναξε σ' όλους τους μαχαλάδες,
όσα παιδιά είναι ανύπαντρα, φέτος μην παντρευτούνε.
Φέτος θα γίνει πόλεμος, θα γίνει ανταρσία,
θα κλάγουν μανάδες για παιδιά, γυναίκες για τους άντρες,
5 θα κλαίει και μια νιόπισσα, μια νεοπαντρεμένη,
πο 'χει τον άντρα άρρωστο, βαριά για να πεθάνει.

Τρεις Τουρκοπούλες κάθονταν

Τρεις Τουρκοπούλες κάθονταν στη ράχη στο Μπιζάνι,
η μιά κλαίει τα Γιάννινα κι άλλη τη Σαλονίκη
κι η τρίτη η καλύτερη μοιρολογάει και λέει:

- 5 — «Δε σου 'πα 'γω, Σουλτάνε μου, και συ μέγα Βεζύρη,
να μην τα βάλεις με αυτόν, το γέρο Βενιζέλο,
γιατί αυτός είναι έξυπνος, είναι και διπλωμάτης,
έχει κι ένα αρχιστράτηγο, το μέγα Κωνσταντίνο».

Τ' άρματα του αντρειωμένου

Τ' αντρειωμένου τ' άρματα δεν πρέπει να πουλιούνται,
μόν' πρέπει στην εκκλησιά κι εκεί νά λειτουργιώνται,
πρέπει να κρέμονται γηλά σ' αραχιασμένο πύργο,
να τρώει η σκουριά το σίδηρο κι η γη τον αντρειωμένο.

Παραλλαγές: Μιχ. Περάνθης, ό.π., σ. 558, Βασική Βιβλιοθήκη, ό.π., σ. 234. Β. Μάκης,
Δημοτικά Τραγούδια, Ακριτικά, σ. 197.

Εσεις βουνά της Κατοχής

- 5 Εσεις βουνά της Κατοχής, βουνά του Ξηρομέρου,
βαστάτε να βαστάξουμε κι έτούτο το χειμώνα,
ο Βάλτος επροσκύνησε κι όλο το Ξηρομέρι,
το Μεσολόγγι το μικρό, αυτό δεν προσκυνάει,
γιατί είναι ο Μάρκο Μπότσαρης...

Της Τζαβέλαινας

- 5 Κορίτσια από τα Γιάννινα, νυφάδες απ' το Σούλι,
τα ρούχα σας ν' αλλάξετε, στα μαύρα να ντυθείτε,¹
το Σούλι θα χαρατσωθεί, χαράτσι θα πληρώσει.
Σαν τ' άκουσε η Τζαβέλαινα, βαριά της κατοφάνει.
Παίρνει και ζώνει τ' άρματα, φοράει τα σπαθιά της
και παίρνει δίπλα τα βουνά, δίπλα τα κορφοβούνια,
«που 'στε παιδιά Σουλιώτικα και σεις Σουλιωτοπούλες;»

1. Τα μαύρα να φορέσετε.

Με γέλασε μια χαραυγή

- Με γέλασε μια χαραυγή, τ' άστρα και το φεγγάρι,
 σηκώνομαι πολύ πρωϊ, τρεις ώρες για να φέξει.
 Παίρνω νερό και νίβομαι, νερό και ξαγρυπνιέμαι
 και παίρνω δίπλα τα βουνά, δίπλα τα κορφοβούνια,
 ακούω τα πεύκα που βογγούν και τις οξιές που τρίζουν,
 βρίσκω λημέρια κλέφτικα, χορτάρια γεμισμένα,
 βρίσκω του Γιάννη τα μαλλιά, του Γιάννη το κεφάλι.
 — «Γιάννη μ', ποιος σε σκότωσε και είσαι σκοτωμένος;»
 — «Με σκότωσαν η συντροφιά, με σκότωσαν οι κλέφτες».

Παραλλαγές: Βασική Βιβλιοθήκη, ό.π., σ. 241.

Μου πόνεσε για συντροφιά

- Μου πόνεσε για συντροφιά, μου πόνεσε για κλέφτες,
 και παίρνω δίπλα τα βουνά, δίπλα τα κορφοβούνια,
 βρίσκω λημέρια κλέφτικα, παλιά χορταριασμένα,
 με πήρε το παράπονο και κάθομαι και κλαίω.
 «Δώδεκα χρόνους έκανα στους κλέφτες καπετάνιος,
 γωμί ζεστό δεν έφαγα, προσκέφαλο δεν είδα,
 την πέτρα είχα προσκέφαλο και το τουφέκι στρώμα
 και για απανωσκεπάσματα του φεγγαριού τη λάμψη».

Παραλλαγή: Μ. Περάνθης, ό.π., σ. 549.

Φίλοι μ' καλώς ορίσατε

- Φίλοι μ', καλώς ορίσατε, να φάμε και να πιούμε,
 γιατί θα ξεχωρίσουμε και πού δ' ανταμωθούμε;
 Στον Αϊ - Λια στον πλάτανο που 'ναι μια κρύα βρύση,
 που 'χουν οι κλέφτες σύναξη και ρίχνουν στο σημάδι,¹
 που 'χουν αρνιά και γένουνε, κριάρια σουβλισμένα,²
 που 'χουν κι ένα γλυκό κρασί απ' την Αγία Λάυρα.³

1. που 'χουν μάζωξη, που 'χουν και τα λημέρια.

2. κρεμασμένα

3. και πίνουν τα καπμένα.

Παραλλαγή: Μιχ. Περάνθης, ό.π., σ. 550.

Ανάρια - Ανάρια τα 'ριχναν

- Ανάρια - ανάρια τα 'ριχναν οι κλέφτες τα ντουφέκια,
γιατί ήταν οι μαύροι λιγοςτοί, πέντε - έξι - οχτώ νομάτοι
κι ο καπετάνιος έλειπε με δυο με τρεις νομάτους,
πάει να βαφτίσει ένα παιδί, να πιάσει έναν κουμπάρο.
5 Ντουφέκια ακούει που ρίχνουνε, τα ρίχνει η συντροφιά του,
πάρε, κουμπάρε μ', το παιδί και δωσ' μας το ντουφέκι.

Του Κίτσου η μάνα

- Του Κίτσου η μάνα κάδονταν στην άκρη στο ποτάμι,
με το ποτάμι μάλωσε και το πετροβολούσε.
— «Ποτάμι μ, για λιγότευε, ποτάμι μ, γύρνα πίσω,
για να περάσω αντίπερα στα κλέφτικα λημέρια¹,
5 που 'χουν οι κλέφτες μάζωξη, που 'χουν και τα λημέρια,
που 'χουν αρνιά και γένουνε, κριάριά σουβλισμένα,
που 'χουν κι ένα γλυκό κρασί και πίνουν τα καημένα.

1. να πάω να βρω τον Κίτσο μου, το μονάκριβο παιδί μου.

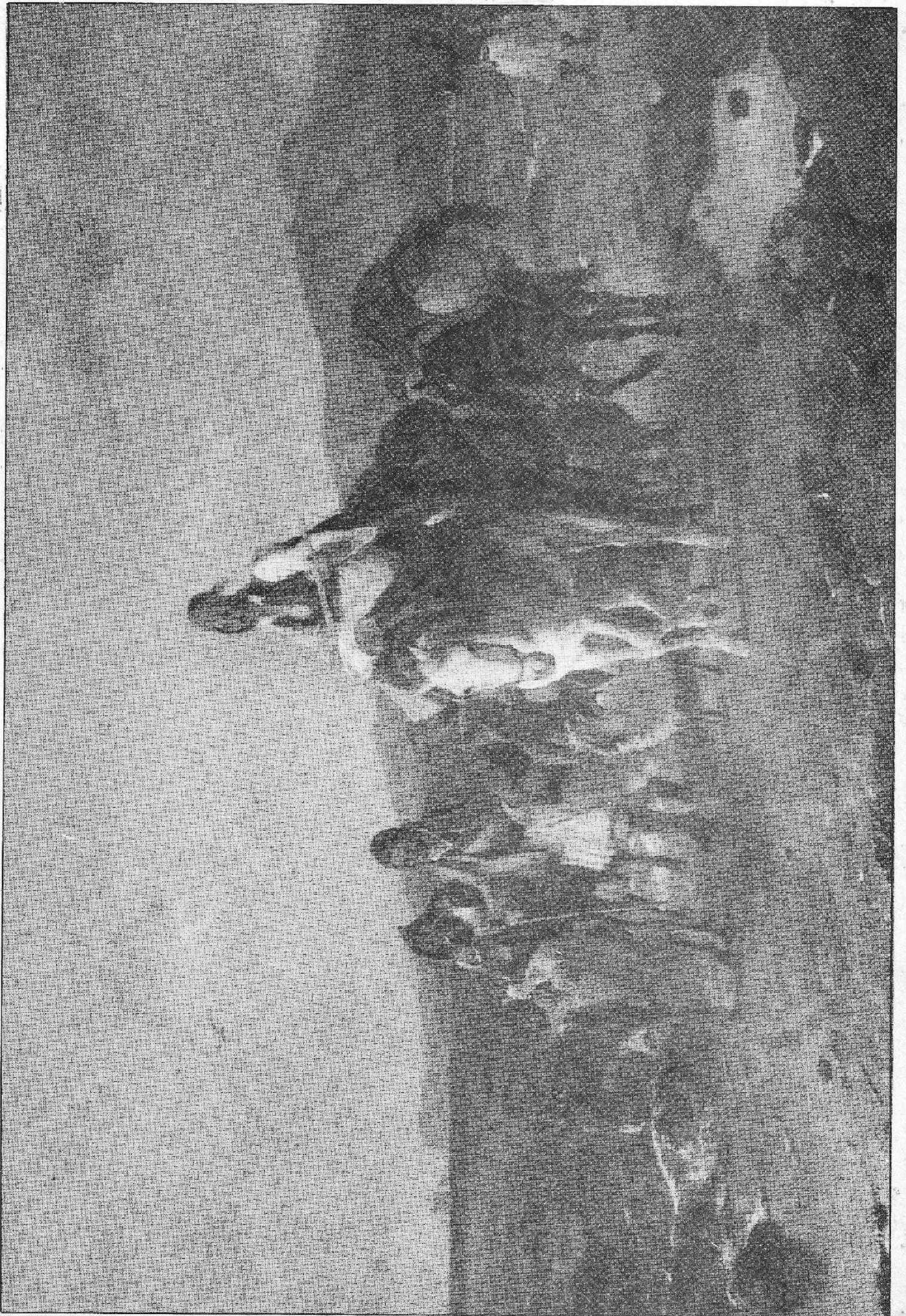
Παραλλαγές: Μ. Περάνδης, ό.π., σ. 560. Κ. Φωριέλ, ό.π., σ. 114.

Νύχτωσε και βράδιασε

- Νύχτωσε και βράδιασε και πάει ετούτη η μέρα,
(χ)άιστε, παιδιά μου, για γωμί, γωμί να φάμε βράδυ.
Και πάρτε μας γλυκό κρασί, (ν) από την Άγια Μαύρα,
να πλύνω τα λαβώματα, που είμαι λαβωμένος
5 και πάρτε με και βγάλτε με σε μια υψηλή ραχούλα
και φτιάστε το κιβούρι μου κι αφήστε παραθύρι,
να μπαινοβγαίνουν τα πουλιά της άνοιξης τ' απδόνια,
να φέρουν χαιρετίσματα από την αδελφή μου.

Γάμος του ανιγιού του Γιάννου

Πρέπει να σημειώσω εδώ την ομοιότητα του τραγουδιού με το τραγούδι του Διγενή, που πάει ακάλεστος σε γάμο. Είναι γνωστό επεισόδιο από το ακριτικό έπος, του έρωτα του Διγενή Ακρίτα με την κόρη του στατηγού Δούκα. Επειδή ο στρατηγος δε

δέχτηκε αυτόν το γάμο, ο Διγενής αποφάσισε την απαγωγή της. Στα δημοτικά τραγούδια παρουσιάζεται το επεισόδιο διαφορετικά. Βλ. Βασική Βιβλιοθήκη, ό.π., σ. 6,7,179 και Κ. Φωριέλ, ό.π., σ. 106.

Μας πιάνει ο Γιάννος μια χαρά, χαρά στον ανηγιό του,
όλους τους κλέφτες κάλεσε, όλους τους καπετάνιους,
τον Λάπα δεν το κάλεσε τον πρώτο καπετάνιο.

Ο Λαπάς πάει ακάλεστος κριάρια με κουδούνια.

- 5 — «Μπουγιούρ, ω Λάπα μ', στην κορφή και στο υηλό τραπέζι.»
— «Δεν είναι ο Λάπας για κορφή για το υηλό τραπέζι.»
— «Μπουγιούρ, ω Λάπα μ', στην κορφή και στο υηλό τραπέζι.»

Βλ. επίσης και Β. Μάκης, Δημοτικά Τραγούδια, Ακριτικά, σ 188, 210.

Ο Κωσταντής

Ο Κωσταντής απέρασε σ' ένα μικρό χαντάκι,
με τ' άλογο του παίζοντας και σιγοτραγουδώντας
κι ο Χάρος, τον αγνάτευε από τα κορφοβούνια.

- 5 — «Άσε με, Χάρε, άσε με ακόμα δυο μέρες,
για να χαρώ τα σπίτια τα μα μαρμαροχτισμένα.»
Κι ο Χάρος τότε άρπαξε και κάτω τον βουτάει
κι η κόρη η πεντάμορφη σκυφτά παρακαλώντας.
— «Άσε τον, Χάρε μ', άσε τον αυτό το παλικάρι,
γιατί έχει μάνα ζωντανή, παλεύει με το Χάρο.

Λεβέντης εροβόλαγε

Λεβέντης¹ εροβόλαγε από υηλή ραχούλα,
είχε το φέσι του στραβά και τα μαλλιά κλωσμένα
κι έστριβε το μουστάκι του και υιλοτραγουδούσε
κι ο Χάρος τον αγνάτευε από υηλή ραχούλα,
καρτέρι πάει και του 'κανε σ' ένα στενό σοκκάκι.

- 5 «Γειά σου χαρά σου Χάροντα»
«Καλώς τον τον λεβέντη».
— «Λεβέντη², μ' έστειλε ο Θεός να πάρω την υυχή σου».
— «Χωρίς ανάγκη κι αρρωσιά υυχή δεν παραδίνω,
μον' έβγα να παλαίγουμε σε μαρμαρένιο αλώνι,
10 αν με νικήσεις Χάροντα, πάρε μου την υυχή μου
κι αν σε νικήσω πάλι εγώ, άμε στο καλό σου».

- Πιαστήκαν και παλεύανε απ' το πουρνό ως το βράδυ.
Κι εκει στο γύρισμα του πλιού που τρέμει να βασιλέγει,
ακού' το νιο που βόγκιζε και βαριαναστενάζει.
- 15 – «Άσε με, Χάρε μ', άσε με, παρακαλώ να ζήσω,
γιατί είμαι νιος και χαϊδονιός και θέλω τη ζωή μου²».

1. Βλάχος
2. Έχω τα πρόβατα άκουρα και το τυρί στο ζύγι,
έχω γυναίκα όμορφη και χήρα δεν της πρέπει
κι έχω παιδί που 'ναι μικρό κι ορφάνια δεν του μοιάζει.
– «Τα πρόβατα κουρεύονται και το τυρί ζυγιέται
και τ' ορφανό πορεύεται κι η χήρα κυβερνιέται».

Γλυκοχαράζει η χαραυγή

- Γλυκοχαράζει η χαραυγή και γλυκοφέγγει η μέρα,
παν τα πουλάκια στη βοσκή κι οι λυγερές στο πλύμα,
παίρνω κι εγώ το μαύρο μου και πάω να τον ποτίσω,
βρίσκω την κόρη που 'πλυνε σε μαρμαρένια θρύση.
- 5 – «Κόρη μ', δώσ' μου λίγο νερό να πιω κι 'γω ο μαύρος».
Σαράντα τάσια μου 'δωσε, τα μάτια δεν της τα 'δα
κι από τα σαράντα και μετά την είδα δακρυσμένη.
- «Τι έχεις, κόρη μ', και κλαις και είσαι δακρυσμένη.
– «Έχω τον άνδρα μου να δω εδώ και δέκα χρόνια».
- 10 – «Κόρη μ, εγώ είμαι ο άνδρας σου, εγώ είμαι ο καλός σου».
– «Δεν είσαι συ ο άνδρας μου, μήτε κι ο καλός μου,
Πες μου σημάδια της αυλής, τότε να σε πιστέγω».
- «Έχεις ελιά στην πόρτα σου, μπλιά στο παραθύρι¹».
– «Διαβάτης ήσουν, πέρασες τα είδες και τα λες,
δείξε σημάδια του σπιτιού, τότε να σε πιστέγω».
- 15 – «Ανάμεσα στην κάμαρα, χρυσό καντήλι ανάβεις».
– «Διαβάτης ήσουν, πέρασες, το είδες και το λες,
δείξε σημάδια του κορμιού, τότε να σε πιστέγω»
- Ανάμεσα στα στήδια σου μαύρην ελιά έχεις²».
- 20 «Ξένε μου, εσύ 'σαι ο άντρας μου, εσύ 'σαι κι ο καλός μου».

¹ Έχεις μπλιά στην πόρτα σου και κλήμα στην αυλή σου.

² Ανάμεσα στα στήδια σου χρυσό μαργαριτάρι.

Παραλλαγές: Μ Περάνδης, ό.π., σ. 572, 640, Βασική Βιβλιοθήκη, ό.π., σ. 131. Σ Γεωργούλας, Λαογραφικά Πεδιάδος Άρτης, σ. 10.

Κόρη Δεροπολίτισσα

- Κόρη Δεροπολίτισσα πάει για να δερήσει
 κι εκεί οπού εδέρριζε, διαβάτης απερνάει.
 — «Καλημέρά σου, κόρη μου». — «Καλώς τον τον λεβέντη».
 — «Κόρη που είναι ο άντρας σου, δερίζεις μοναχή σου;»
 5 — «Ο άντρας μου ξενιτεύτηκε εδώ και είκοσι χρόνια».
 — «Για πες μου τα σημάδια του, μήπως και τον γνωρίζω».
 — «Ήταν ψηλός, ήταν λιγνός, ήταν καμαρωμένος,
 ήτανε καιπραματευτής στον κόσμο ζακουσμένος».
 — «κόρη μ', ο άντρας σου πέθανε, εδώ και τρία χρόνια,
 10 εγώ κερί του δάνεισα, είπε να μου το δώσεις,
 εγώ πανί του δάνεισα, είπε να μου το δώσεις,
 εγώ φιλί του δάνεισα, είπε να μου το δώσεις».
 — «Πανί, κερί κι αν δάνεισες, εγώ θα σου το δώσω,
 μα το φιλί που δάνεισες, να του το πάρεις πίσω».
 15 — «Κυρά μου, εγώ είμαι ο άντρας σου, εγώ είμαι ο καλός σου».

Παραλλαγές: Βασική Βιβλιοθήκη, ό.π., σ. 28, 133. Σ. Γεωργούλας, Λαογραφικά πεδιάδος Άρτας, ό.π., σ. 10.

Τριών μερών γαμπρός

- Ερχόμασταν απ' ανατολή, από χρυσή φευγάλα,
 πέντε πασάδες είχαμε που μορφοτραγουδούσαν.
 Είχαμε σκλάβους όμορφους στα σίδερα δεμένους,
 ένας σκλάβος αναστέναζε και στάθηκε η φευγάλα.
 5 Κι ο καπετάιος φώναζε κι ο καπετάνιος λέει:
 — «Σκλάβε πεινάς; Σκλάβε διγιάς; Σκλάβε ρούχα σου λείπουν;»
 — «Ούτε πεινώ, ούτε διγιά, ούτε ρούχα μου λείπουν,
 τον τόπο μου θυμήθηκα, τη δόλια μου γυναίκα,
 που 'μουν τριών μερών γαμπρός, δώδεκα χρόνους σκλάβος
 10 και τρεις ακόμα καρτερώ, για να με λευτερώσουν».
 — «Σκλάβε μου, για τραγούδησε, για να σε λευτερώσω».
 — «Όσες φορές τραγούδησα 'γω λευτεριά δεν είδα,
 αν είναι για τη λευτεριά, να ματατραγουδήσω.
 Φέρτε μου το λαγούτο μου, το δόλιο ταμπουρά μου,
 15 να τ' αρχινήσω θλιβερά, της Μπαρμπαριά τον ύμνο».
 — «Σκλάβε μου, σύρε στο καλό, χαλάλι η λευτεριά σου».
 Χίλια φλουριά του χάρισε κι ένα άλογο του δίνει
 κι όσο να πει έχετε γεια, παίρνει σαράντα μίλια

- 20 κι όσο να πουν εις το καλό, παίρνει ογδόντα πέντε.
 Στη στράτα οπού πήγαινε, στη στράτα που πηγαίνει,
 συνάντησε ένα γέροντα που 'χει εργατιά στ' αμπέλι.
 — «Πες μου να ζήσεις γέροντα ποιανού είναι τ' αμπέλι;»
 — «Της ερημιάς, της σκοτεινιάς, του γιού μου του Γιαννάκη,
 που 'ταν τριών μερών γαμπρός, δώδεκα χρόνων σκλάβος,
 25 σήμερα τη γυναίκα του μ' άλλον την λογιούνται».
 — Πές μου να ζήσεις γέροντα, προφταίνω τα στεφάνια;»
 — Αν έχεις άλογο γοργό, στο σπίτι τους προφταίνεις
 κι αν έχεις άλογο οκνό, στην εκκλησιά τους φτάνεις».
 Βαρεί βιτσιά τ' αλόγου του στο σπίτι τους προφταίνει.
 30 — «Στην μπάντα - μπάντα οι άρχοντες στην μπάντα οι αφεντάδες,
 στην μπάντα το παπαδαριό, να με κέρασει η νύφη.
 Τον κέρασε μια και δυο, στα μάτια τον τηράει.
 — «Εσύ, γαμπρέ προσωρινέ, σύρε εις τη δουλειά σου,
 εμένα μου 'ρδε ο άντρας μου, το πρώτο μου στεφάνι».
 35 Τα δυο αγκαλιαστήκανε, σα δυο κεριά σθηστήκαν,
 τους πήγαν και τους έδαγαν σ' ένα ρημοκλήσι,
 στο 'να φυτρώνει κάλαμος και στ' άλλο κυπαρίσσι,
 όταν λιγάει ο κάλαμος, φιλά το κυπαρίσσι,
 δεν φιλήθηκαν ζωντανά, φιλιούνται πεδαμένα.

Του παπα - Γιώργη η ανιγιά

- Του παπα - Γιώργη η ανιγιά της μάνας θυγατέρα,
 που 'χε χρυσόν τον αργαλειό και φιλιτσιένιο χτένι
 κι από το χτύπα το πολύ της φεύγει μια φωνούλα:
 5 — «Πέρασε, αρχόντη μ', πέρασε και μην παρά με κρένεις,
 σ' έχω γραμμένον στο αντί και στο φιλόνιο χτένι».
 Η μάνα της σαν τ' άκουσε πηγαίνει και της λέει:
 — «Αλίμονο, Αρετούλα μου, και 'γω θα μαρτυρήσω,
 βράδυ να 'ρθουν τ' αδέλφια σου, εγώ θα μολογήσω».
 10 Να τα, τ' αδέλφια που 'ρχονται τα τρία φορτωμένα,
 φέρνουν ελάφια ζωντανά, ελάφια σκοτωμένα.
 Τι να σας πω παιδάκια μου, τι να σας μολογήσω,
 τρία αδελφάκια που 'σαστε τα τρία διαμαντένια
 και μια αδερφούλα που 'χατε κι αυτή μαλαματένια,
 η Αρετούλα αγάπησε, το γιο του Κόντου δέλει.
 15 Ο ένας την πιάνει απ' τα μαλλιά κι ο άλλος απ' το χέρι
 κι ο τρίτος ο μικρότερος της βγάζει το μαχαίρι.
 — «Πες μου, Αρετούλα μου, τώρα στο θάνατό σου,
 μη θέλεις στα μεταξωτά μη και στα βελουδιένια;»

- 20 — «Δε δέλω στα μεταξωτά μηδέ στα βελουδιένια,
δέλω να με περάσετε από του νιου την πόρτα».
Κι εκείνος εμπερμπέριζε μέσα στην κάμαρά του.
- «Έβγα μπερμπέρη για να δεις ποιανού 'ναι αυτή η λύπη.
Της Αρετής το λείγανο, της Αρετής η λύπη.
25 Βγάζει χρυσό μαχαίρι κι από χρυσό φεγγάρι,
ένα το δίνει στον ουράνο, του πάει στην καρδιά του.
Κάντε το μνήμα τους βαθύ, να παίρνει δυο νομάτους
και από τη δεξιά τη μεριά αφήστε παραδύρι,
να μπαινοβγαίνουν τα πουλιά, να φέρουν καλοκαίρι.
Ένας φυτρώνει καλαμιά κι ο άλλος κυπαρίσσι,
30 όταν λυγίζει η καλαμιά, φιλάει το κυπαρίσσι.

Η νύφη που κακοπάθησε

- Την κόρη μας την προζενέγανε στα μακρινά τα ζένα,
τρεις χρόνους ράβουν τα προικιά και τρεις τα σιδερώνουν,
πατέρας της της έδωσε καράβι φορτωμένο.
- 5 Οι πεθεροί ήτανε φτωχοί, φτωχοί κακομοιριασμένοι,
ο πεθερός ήτανε σαμαράς, ο άντρας της τσοπάνος
την προίκα της εφάγανε, την προίκα της τελειώσαν.
Μια Κυριακή και μια γιορτή και μιαν καλήν ημέρα,
Τα χέρια της εσταύρωσε, στο πεθερό της πάει:
- 10 — «Για πάρτε με και σύρτε με πάλι στα γονικά μου».
— «Μα πλούσια σε πήραμε, φτωχιά δε σε πηγαίνουμε».
Μια Κυριακή και μια γιορτή και μια καλήν ημέρα,
τα χέρια της εσταύρωσε, στην πεθερά της πάει.
- «Για πάρε με και σύρε με πέρα στα γονικά μου».
— «Μα πλούσια σε πήραμε, φτωχιά δε σε πηγαίνουμε».
15 Τα χέρια της εσταύρωσε, στον άντρα της πηγαίνει.
- «Για πάρε με και σύρε με πάλι στα γονικά μου».
— «Μα πλούσια σε πήραμε φτωχιά δε σε πηγαίνουμε».
— «Πάρε με και συνόδεγε στους κάμπους και τα όρη».
Την παίρνει, τη συνόδεγε στους κάμπους και στα όρη,
20 πέτρα σε πέτρα περπατεί λιθάρι σε λιθάρι
και το θεριό παρακαλεί στη βρύση να τήν βγάλει.
Και ο θεός την έβγαλε στη βρύση όπου 'ναι οι δούλες.
- «Γεια σας, χαράς σας, δούλες μου» — «Καλώς τη γυφτοπούλα».
— «Σύρτε και πέστε της κυράς, αν θέλει κι άλλη δούλα».
25 «Αν ξέρεις ρόκα κι αργαλειό, μας είπε για να έρδεις».
- «Ξέρω ρόκα και αργαλειό, ακόμα να κεντάω».
— «Για πάρτε την και βάλτε την στον αργαλειό της Ρήνας».

Στον αργαλειό που μπήκε αρχίζει μοιρολόϊ
 κι η μάνα της την άκουσε, πάει και την ρωτάει:
 — «Για πες μου, καλέ κόρη μου, που 'ναι τα γονικά σου;»
 — «Είχα μάνα Γιαννιώτισσα, πατέρα Πρεβεζιάνο.
 Κι οι δυό αγκαλιασθήκανε, σαν το κερί λιωθήκανε.

Ο Γιάννος και η Βαγγελιώ

Ο Γιάννος και η Βαγγελιώ σ' ένα σχολειό πηγαίνουν,
 ο Γιάννος μαθαίνει γράμματα κι η Βαγγελιώ τραγούδια.
 Τρεις χρόνους αγαπιόντανε, κανένας δεν τους ξέρει,
 ο Γιάννος ξεγελάστηκε, στη μάνα του το λέει:
 — «Εγώ μάνα αγάπησα τη Βαγγελιώ, γυναίκα θα την πάρω».
 — «Φωτιά να μπει στο σώμα σου, αρρώστια στο κορμί σου,
 π' αγάπησες μωρέ σκυλί την πρώτη ξαδελφή σου¹».
 Η Βαγγελιώ 'ρεβωνιάζεται κι ο Γιάννος αρρωσταίνει,
 η Βαγγελιώ παντρεύεται κι ο Γιάννος μας πεθαίνει.
 Στο δρόμο που διαβαίνανε λειγός και συμπεθέροι,
 η Βαγγελιώ ερώτησε ποιανού 'ναι αυτή η κάσα.
 Του Γιάννου που απέδανε για τον καημό δικό σου.
 Τότε και αυτή απέδανε, στην εκκλησιά τους πάνε,
 η μάνα τους αντίκρυζε από το παραθύρι,
 για δέστε τα παιδάκια μας, τα δυο αγαπημένα,
 αγαπιούνταν ζωντανά, αγαπιούνται πεδαμένα.

1. Φίδια να φαν το στόμα σου και η γη τα κόκκαλά σου,
 εγώ την έχω ανιγιά και συ πρώτη ξαδέρφη.

Παραλλαγές: Βασική Βιβλιοθήκη, ό.π., σ. 114.

Η κακιά μάνα

Μικρός Κωστάκης κίνησε σχολείο του να πάει,
 ξεχνάει τη μελάνη του, γυρίζει να την πάρει,
 βρίσκει την πόρτα κλειδωτή και τα κλειδιά παρμένα.
 — «Άνοιξε, μάνα, για να μπω, τη μελάνη για να πάρω».
 Ανοίγει κι η μανούλα του με δέκα φίλους μέσα.¹
 — «Αν δε το πω, μανούλα μου, αν δε το μαρτυρήσω,
 ό,τι είδαν τα ματάκια μου κι ακούσανε τ' αυτιά μου.
 Παίρνει το μαχαιράκι της κι εννιά φορές τον σφάζει,

- 10 εννιά φορές τον έσφαξε, μ' αυτός σφαγμός δεν είχε,
 παίρνει τα συκωτάκια του στον μάγειρα τα πάει.
 — «Μάγειρα, μαγείρευε κι εγώ θα σε πληρώσω».
 Να, τος κι έρχεται ο άντρας της από μακρύ ταξίδι.
 — «Γυναίκα πού 'ναι το παιδί, πού 'ναι ο Κωστάκης;».
 — «Τον έπλυνα, τον έλουσα και στο σχολειό του πάει».
- 15 Βιτσιά βαράει τ' άλογο και στη δασκάλα πάει.
 — «Δασκάλα πού 'ναι το παιδί, πού 'ναι ο Κωστάκης;».
 — «Τρεις μέρες έχω να τον δω και τρεις να τον διαβάσω».
 Βιτσιά βαράει, τ' άλογο και στη γυναίκα πάει.
 — «Γυναίκα πού 'ναι το παιδί, πού 'ναι ο Κωστάκης;».
- 20 — «Τον έπλυνα, τον έλουσα και στη γιαγιά του πήγε».
 Βιτσιά βαράει τ' άλογο και στη γιαγιά πηγαίνει.
 — «Μανούλα πού 'ναι το παιδί, πού 'ναι ο Κωστάκης;»
 «Τρεις μέρες έχω να τον ιδώ και τρεις να τον φιλήσω
 κι αν δεν έρδει σήμερα, εγώ θα ξεγυχήσω».
- 25 Βιτσιά βαράει τ' άλογο και στη γυναίκα πάει.
 — «Κακούργα πού 'ναι το παιδί, πού 'ναι ο Κωστάκης;»
 — «Κάτσε να φας, κάτσε να πιείς και όπου να 'ναι θα 'ρδει».
 Του βάζει στο τραπέζι του σηκώπι του Κωστάκη.
 Βάζει την πρώτη πηρουσιά, του φάνηκε φαρμάκι,
 βάζει τη δεύτερη μπουκιά, λιγώθηκε η καρδιά του,
 βάζει την τρίτη πηρουσιά, του φώναξε ο Κωστάκης:
- 30 — «Αν είσαι Τούρκος φάγε με, Εβραίος ρούφηξέ με
 κι αν είσαι ο πατερούλης μου, σκύγε και φίλησέ με».
 Πιάνει το μαχαιράκι του και τη γυναίκα σφάζει,²
 χίλια κομμάτια έκανε και στο τσουβάλι βάζει.
- 35 — «Άλεσε αλεύρι μυλωνά να φάνε τα γουρούνια».

1. Ανοίγει την πορτίτσα του και βρίσκει ένα φίλο.
 — «Έγνοια σου, μάνα μ', έγνοια σου και 'γω θα μαρτυρήσω,
 σαν έρδει ο πατερούλης μου, εγώ θα μολογήσω».
 Με σύκα τον εγέλασε και στην κουζίνα τον πάει.
 2. Τότε την πιάνει απ' τα μαλλιά στο μύλο την πηγαίνει.
 — «Άλεσε μύλε μ', άλεσε σιτάρι και κριθάρι,
 άλεσε της γυναίκας μου τ' όμορφο κεφάλι».

(συνεχίζεται)